

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ФАКУЛЬТЕТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

**Дипломна робота
(магістра)**

**з теми: «ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ
СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ»**

Виконала: студентка 2 курсу
Ps1-M20 групи
спеціальності 053 Психологія
(денна форма навчання)
Долинська Марина Леонідівна

Науковий керівник:
Логвіна Оксана Анатолівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної
та практичної психології

Рецензент:
Дідик Наталя Михайлівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної
педагогіки та соціальної роботи

Кам'янець-Подільський – 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ	7
1.1. Наукові концепції та підходи до вивчення адаптації в психолого-педагогічних дослідженнях.....	7
1.2. Особливості соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників.....	26
Висновки до першого розділу.....	45
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ	47
2.1. Методичне забезпечення дослідження особливостей соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників.....	47
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	51
2.3. Програма розвитку соціально-психологічної адаптованості студентів-першокурсників.....	57
Висновки до другого розділу.....	73
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	88

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасні реалії вимагають, щоб кожна людина в суспільстві виступала як суб'єкт з широкими можливостями вибору. Звідси випливає, що система освіти, з одного боку, повинна відповідати вимогам суспільства, що змінюються, а з іншого, необхідно забезпечити всебічний розвиток особистості з урахуванням її життєвої позиції, здібностей, інтересів, ціннісних орієнтацій. Розвиток особистості молодої людини та її становлення в суспільстві як фахівця тісно пов'язані з періодом здобуття освіти у закладі вищої освіти.

У процесі модернізації освітньої діяльності вищої школи зростає необхідність більш поглибленої розробки проблем адаптації особистості студента. Тому, вивчення соціально-психологічної адаптації студентської молоді досить актуально і являє теоретичний і практичний інтерес.

Адаптаційний процес протікає протягом усього періоду навчання у закладі вищої освіти, але сензитивним для розвитку адаптивних властивостей особистості та способів поведінки є початковий період навчання. Перші місяці навчання вимагають від першокурсника високої здатності пристосовуватися до змін та долати труднощі шляхом використання власних ресурсів та підтримки соціального оточення. Адаптація недавніх школярів до студентського життя вимагає залучення психофізіологічних резервів ще не цілком сформованого організму і пов'язана з кризою юнацького віку, важливим етапом формування особистості.

Проблема адаптації особливо актуальна для студентів першого курсу. Необхідною умовою успішної діяльності студента є освоєння нових для нього правил життя і навчання в закладі вищої освіти. Протягом першого року навчання відбувається входження студента-першокурсника в студентський колектив, формуються навички і уміння раціональної організації розумової діяльності, усвідомлюється покликання до обраної професії, виробляється оптимальний режим праці, дозвілля і побуту, розвиваються і виховуються професійно значущі якості особистості.

Заклади вищої освіти змушені вже на першому курсі здійснювати заходи з надання допомоги як студентам в їх соціально-психологічній адаптації, так і викладачам, які для забезпечення якості підготовки стикаються з необхідністю реалізовувати індивідуальний підхід до навчання і виховання майбутніх фахівців.

Соціально-психологічні наслідки переживання першокурсниками труднощів в адаптації до студентського життя, а також фактори впливу на цей процес та його особливості вивчали Ж. Піаже, Дж. Мід, Б. Скіннер, Е. Торндайк, А. Маслоу, К. Роджерс, Т. Шибутані, А.І. Білоусов, В.В. Заморуєва, М.В. Логінова та ін. Водночас недостатньо уваги приділено методам соціально-психологічної допомоги першокурсникам в адаптації до студентського життя, що можуть включати індивідуальне консультування та групову роботу з використанням різних терапевтичних підходів.

Також у проблемі соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників існують певні протиріччя: 1) між готовністю першокурсників закладів вищої освіти до навчання в новій системі і вимогами цієї системи до першокурсників, які обумовлюють необхідність в швидкій адаптації студентів до навчального процесу зво;

2) між необхідністю у швидкій і ефективній адаптації студентів першого курсу і нерозробленістю системи заходів, що забезпечують педагогічну підтримку на етапі адаптації до освітнього процесу зво;

3) між відсутністю системи психолого-педагогічних заходів, що сприяють адаптації студентів, і процесами розвитку особистості, характерними для початкового етапу професійної освіти на першому курсі.

Отже, дослідження особливостей соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників є одним з пріоритетних напрямків сучасної освіти.

Об'єкт дослідження: соціально-психологічна адаптація.

Предмет дослідження: особливості соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити

особливості соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників.

Для досягнення поставленої мети було поставлено такі **завдання**:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз вітчизняної та зарубіжної науково-психологічної літератури з проблеми соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників.
2. Експериментально дослідити особливості соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників.
3. Розробити програму розвитку соціально-психологічної адаптованості студентів-першокурсників.

Методи дослідження:

Для вирішення поставлених завдань використано наступний комплекс теоретичних та експериментальних методів:

- теоретичні: аналіз, синтез, узагальнення, класифікація та систематизація сучасних наукових та емпіричних досліджень соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників;

- емпіричні методи: Методика дослідження соціально-психологічної адаптації К. Роджерса-Р. Даймонда; Багаторівневий особистісний опитувальник (БОО) «Адаптивність» А. Г. Маклакова, С. В. Чермяніна; Тест-опитувальник «Наскільки ти адаптований до життя» А. В. Фурмана.

Експериментальна база дослідження.

Експериментальне дослідження проводилося на базі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Основним дослідженням було охоплено 32 студенти.

Теоретичне і практичне значення роботи.

Отримані результати можуть використовувати робітники соціально-психологічної служби, викладачі зов, технікумів, коледжів в рамках проблеми соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників.

Апробація та впровадження результатів. Основні теоретичні положення та практичні результати роботи обговорено на VI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості

на європейському просторі» (15 лютого 2021 року, м. Кам'янець-Подільський), XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (23 квітня 2021 року, м. Кам'янець-Подільський), XI Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Молодь у сучасній психології: етнічна самосвідомість та міжетнічна взаємодія» (22-23 квітня 2021 р., м. Суми), Наукова конференція студентів і магістрантів за підсумками науково-дослідної роботи у 2020 році (5-6 жовтня 2021 р., м. Кам'янець-Подільський), Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні соціально-психологічні підходи до збереження психічного здоров'я особистості» (12 жовтня 2021 р., м. Кам'янець-Подільський), VII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи» на пошану професора Шинкарюка А.І. (26 жовтня 2021 року, м. Кам'янець-Подільський), VII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців» (17 листопада 2021 р., м. Кам'янець-Подільський).

Публікації. Долинська М.Л. Особливості соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників // *Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин*, 23 квітня 2021 р.: Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції / [за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої]. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2021. С. 130–134.

Структура і обсяг роботи. Магістерська робота складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел з 119 найменувань, 1 додатку. Основний зміст викладено на 87 сторінках комп'ютерного набору, містить 6 рисунків. Повний обсяг роботи – 103 сторінки.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати нашого теоретичного та емпіричного дослідження соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників, можна зробити наступні висновки.

1. Адаптація змістовно являє собою активне формування стратегій подолання стресогенної ситуації за допомогою механізмів різних рівнів регуляції.

Адаптація у закладі вищої освіти являє собою процес активної взаємодії студента з освітнім середовищем, результатом якого є зміна і розвиток особистості, формування нових адаптаційних поведінкових стратегій. Адаптація включає три взаємопов'язані компоненти: соціально-психологічний, дидактичний і професійний.

Соціально-психологічна адаптація передбачає пристосованість людини до гармонійної життєдіяльності в суспільстві, яка об'єднує необхідність відповідати вимогам соціуму і власні потреби, мотиви, інтереси. Соціально-психологічна адаптація характеризується усвідомленням необхідності для особистості поступових змін відносин із соціальним середовищем через оволодіння новими способами поведінки, а також становленням нових пристосувальних механізмів, орієнтованих на гармонізацію відносин особистості з середовищем.

2. Перший рік навчання у закладі вищої освіти є особливо складним щодо процесу адаптації. Рівень соціально-психологічної адаптації тісно пов'язаний з психологічними характеристиками особистості та особливостями її поведінки.

Компонентами соціально-психологічної адаптації є: мотиваційний, пізнавальний, комунікативно-поведінковий. В основі соціально-психологічної дезадаптованості можуть бути такі проблеми: низька самооцінка, підвищена тривожність, невміння взаємодіяти з оточуючими, що виражається в підвищеній конфліктності і бар'єрах спілкування. Труднощі соціально-психологічної адаптації є об'єктивні і суб'єктивні. Результатом соціально-

психологічної адаптації до закладу вищої освіти є стан адаптованості.

3. В ході емпіричного дослідження серед основних особливостей соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників було визначено наступні: середній рівень розвиненості нервово-психічної стійкості, комунікативних здібностей, моральної нормативності, особистісного адаптивного потенціалу; особистісна адаптованість; високорозвинені самоприйняття, прийняття інших, емоційний комфорт моральність; вище середнього розвинене прагнення до домінування та невластивий есканізм. Відтак, досліджені є соціально і психологічно адаптованими до навчання у закладі вищої освіти.

Виходячи з отриманих результатів, нами була розроблена програма спрямована на розвиток соціально-психологічної адаптованості студентів-першокурсників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абабков В.А. Адаптация к стрессу. СПб.: Речь, 2004. 165 с.
2. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни. М.: Мысль, 1991. С. 150–167.
3. Айзенк Г.Ю. Интеллект: новый взгляд // *Вопросы психологии*. М., 1995. № 1. С. 111–131.
4. Анн Л. Ф. Психологический тренинг с подростками. СПб.: Питер, 2003. 272 с.
5. Анцыферова Л.И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысливание, преобразование ситуаций и психологическая защита // *Психологический журнал*. СПб, 1994. Т. 20. №1. С. 6–19
6. Багачкина Н.А. Учет индивидуальных стилей обучения студентов как основа успешной адаптации при организации учебной деятельности // *Вопросы биологии, экологии и методики обучения: сборник научных статей*. Вып. 3. Саратов: Изд-ство Сарат. педин-та, 2000. С.108–110.
7. Багачкина Н.А. Учет индивидуальных стилей обучения студентов как основа успешной адаптации при организации учебной деятельности // *Вопросы биологии, экологии и методики обучения: сб. науч. статей*. Вып. 3. Саратов: Изд-во Сарат. педин-та, 2000. С. 108–110.
8. Балл Г. А. Понятие адаптации и его значение для психологии личности // *Вопросы психологии*. М., 1989. № 1. С. 92–99.
9. Белоусов А.И. Адаптация первокурсника втуза как проблема профессионального развития личности [Текст] // *Инфокоммуникационные технологии глобального информационного общества: сб. трудов 7-й междунар. науч. практ. конф., 10-11.09. 2009. Казань, 2009. С. 275–284.*
10. Бойко І.І. Психологічна адаптація підлітка до нових умов навчання // *Психологія: зб. наук. праць*. Вип. 2. К.: НПУ, 1999. С. 92–96.
11. Бохонкова Ю.О. Соціально-психологічна адаптація першокурсників до умов вищих навчальних закладів: монографія. Луганськ: Східноукр. нац.

- ун-т ім. В.Даля, 2011. 199 с.
12. Бурнард Ф. Тренинг межличностного взаимодействия. СПб.: Питер, 2002. 304 с.
  13. Буяльська Т. Б. Теоретичні аспекти адаптації студентів I курсу до навчання у ЗВО [Електронний ресурс] Режим доступа: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Buyalska.php>
  14. Васильев Ю.С. Проблемы адаптации. СПб.: СПб ГТУ, 1999. 230 с.
  15. Василькова Ю.В. Методика и опыт работы социального педагога: учеб. пособие. М.: Академия, 2002. 160 с.
  16. Вахрамеева О.А. Пути решения социальной адаптации детей-сирот // *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*, 2013. № S2. С. 11–15. URL: <http://e-koncept.ru/2013/13515.htm>.
  17. Визгина А.В. Проявление личностных особенностей в самоописаниях мужчин и женщин // *Вопросы психологии*. М, 2001. № 3. С. 91–100.
  18. Власова Т.А. Социально-психологическая адаптация студентов младших курсов к условиям обучения в вузе // *Вестник Челябинского гос. пед. ун-та*. 2009. № 1. С. 13–22.
  19. Ворожбит С.А. Вплив особливостей інтелекту на процес успішної адаптації студентів до університету // *Проблеми загальної та педагогічної психології*. К., 2006. Т. 8. Вип. 7. С. 12–15.
  20. Выготский Л.С. Мышление и речь. М.: Лабиринт, 2001. 368 с.
  21. Гамов В.Г. Психологічні особливості адаптації студентів // *Проблеми загальної та педагогічної психології*. Т. 6. Вип. 8. К, 2004. С. 36–41.
  22. Гапонова С.А. Особенности адаптации студентов вузов в процессе обучения // *Психологический журнал*. М., 1994. Т. 15. № 3. С. 131–135.
  23. Гартман Г. Психоаналитическая концепция адаптации личности // Электронный ресурс <http://texts.news/psihologiya-stressa-knigi/113-psihoanaliticheskaya-kontseptsiya-36570.html>
  24. Георгиевский А.Б. Эволюция адаптации: историко-методологическое исследование. Л., 1989. 154 с.

25. Гречкина Л. Ю. Изучение процессов адаптации студентов вуза // Вестник БГУ. 2017. Вып. 1. С. 3–9.
26. Гриценко В.В. Социально-психологическая адаптация детей из семей мигрантов. Москва: Форум, 2011. 224 с.
27. Грэйсон Дж. К., О' Делл К. Американский менеджмент на пороге XXI века / Пер. с англ.; Предисл. Б.З. Мильнер. М.: Экономика, 1991. 319 с.
28. Дейнека О.С. Экономическая психология: социально-психологические проблемы. СПб.: Изд-во СПбГУ, 1999. 240 с.
29. Делеу М.В. Некоторые особенности проявления личностных свойств студентов-первокурсников в условиях адаптации к вузу // *Психолого-педагогические аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе*. Кишинев: ШТИИНЦА, 1990. С. 29–41.
30. Делеу М.В. Некоторые особенности проявления личностных свойств студентов-первокурсников в условиях адаптации к вузу // *Психолого-педагогические аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе*. Кишинев: ШТИИНЦА, 1990. С. 29–41.
31. Дерманова Б. Психологический практикум. Межличностные отношения: методические рекомендации. СПб.: Речь, 2002. 40 с.
32. Дикая Л.Г. Деятельность в особых условиях: компонентный анализ структуры и стратегий адаптации // *Психол. журн.* М, 1996. Т. 17. № 1. С. 19–34.
33. Дідик Н.М. Діагностика соціально-психологічної адаптації підлітків // *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія: Соціально-педагогічна. 2015. Вип. 24. С. 53–61.
34. Дідух М.М. Проблеми й основні напрями адаптації студентів до умов навчання в закладах вищої освіти // *Юридична психологія: наук. журн.* / [редкол.: Ю. М. Черноус (голов. ред.) та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. № 2 (25). С. 61–69.
35. Дрокина С. В. Влияние культуры общения преподавателей на успешность

- психологической адаптации студентов: Материалы Всероссийского семинара. Том 2.- Томск: Издательство ТПУ, 2008. С. 51–54.
36. Дрокина С.В. Влияние культуры общения преподавателей на успешность психологической адаптации студентов // *Материалы Всероссийского семинара*. Том 2. Томск: Издательство ТПУ, 2008. С. 51–54.
37. Дубовицкая Т.Д., Крылова А.Я. Методика исследования адаптированности студентов в вузе // *Психологическая наука и образование*. СПб, 2010. № 2. С. 27–46.
38. Дэвид Мацумото. Психология и культура. СПб: «Прайм-Еврознак», 2008. 668 с.
39. Дябел Л.І. Методичні рекомендації для занять по соціалізації студентів-першокурсників. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. 33 с.
40. Жмиріков А.Н. Діагностика соціально-психологічної адаптованості особистості в нових умовах діяльності й спілкування: навч. посіб. М., 1989. 249 с.
41. Заморуева В.В. Сравнение психологических особенностей адаптации студентов-сирот начального этапа обучения с адаптационным потенциалом студентов воспитанников семей [Электронный ресурс] // *Психологическая наука и образование psyedu.ru*. 2014. №1. URL: <http://psyedu.ru/journal/2014/2/Zamorueva.phtml>
42. Зарембо Н.А. Оптимизация вузовской адаптации студентов из сельских районов Крайнего Севера [Электронный ресурс] // *Психологическая наука и образование*. 2012. № 4. URL:<http://psyedu.ru/journal/2012/4/3157.phtml>.
43. Иваненков С. П. Проблемы социализации современной молодежи: учеб.пособ. СПб, 2003. 126 с.
44. Игровой практикум: сценарии, тренинги, упражнения, мероприятия, рекомендации / авт.-сост.: М. Д. Мартынова, Л. Г. Маркина, А. Н. Пьянов, И. А. Сокольникова. Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 2005. 104 с.
45. Іщук Т. Психологічна допомога студентам-першокурсникам в процесі адаптації // *Науковий вісн. Чернівецького університету*: зб, наук. пр.

- Чернівці, 2005. Вип. 245: Педагогіка і психологія. С. 111–114.
46. Каземіренко В.П. Програма дослідження психолого-соціальних чинників адаптації молодшої людини до навчання у ЗВО та майбутньої професії // *Практична психологія та соціальна робота*. 2004. № 6. С. 76–78.
  47. Караваева Е.М. Различия показателей социально-психологической адаптации у школьников и студентов // *Экспериментальная психология в России: традиции и перспективы*. Москва, 2010. С. 807–811.
  48. Кипнис М. Тренинг коммунікації. М.: Ось-89, 2005. 128 с.
  49. Коломацкий Д.А. Половые особенности взаимосвязи социально-психологической адаптации и копинг-стратегии у педагогов // *Вестник Екатеринбургского ин-та*. 2014. № 4. С. 116–120.
  50. Кондратова Н.О. Проблеми адаптації студентів ЗВО: зміст, форми, психологічна специфіка // *Психологія. Зб. наук. праць*. Вип. 2. К.: НПУ, 1999. С. 189–196.
  51. Кондрашова В.П. Некоторые психологические показатели адаптации студентов-первокурсников к условиям обучения в ВУЗе // *Вопросы вузовской педагогики, психологии и дидактики*. Воронеж, 1992. С.111–133.
  52. Корель Л.В. Социология адаптаций: вопросы теории, методологии и методики. Новосибирск: Наука, 2005. 426 с.
  53. Корниенко Д.С. Половые различия, стереотип и локус контроля в восприятии образов иммигрантов // *Вестник Пермского гос. пед. ун-та*. 2007. № 2. С. 48–63.
  54. Костина Л.А. Социально-психологическая адаптация студентов к обучению в медицинском вузе // *Фундаментальные исследования*. 2014. № 11–2. С. 433–437.
  55. Красильников И.А. Социально-психологическая адаптация личности и стратегии разрешения внутренних конфликтов // *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*. 2009. Т. 11, № 4 (4). С. 932–

- 937.
56. Кремер Н.Ш. Теория вероятностей и математическая статистика: учебник для вузов. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 543 с.
  57. Кряжева И.К. Социально-психологические факторы адаптированности рабочего на производстве // *Прикладные проблемы социальной психологии*. М., 1983. С.203–213.
  58. Кушнерова Ю.Ю., Кушнерова О.Ф. Социально-психологическая адаптация как фактор успешности студента в вузовской среде // *Современные наукоемкие технологии*. 2015. № 8. С. 74–77;
  59. Ларионова Л.И. Особенности когнитивных ресурсов одаренных обучающихся // *Психология. Историко-критические обзоры и современные исследования*. 2018. Т. 7. № 1А. С. 83–91.
  60. Левківська Г.П. Сорочинська В.Є., Штифурак В.С. Адаптація першокурсників в умовах вищого закладу освіти: навч. посібник. К.: Либідь, 2001. 128 с.
  61. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения. Т.1. М.: Педагогика, 1983. 391 с.
  62. Лисачук Л.Н., Семянникова Н.Л. Особенности адаптации иностранных студентов к обучению в вузах Украины // *Новий Колегіум*. 2014. № 3. С. 11–15.
  63. Логвіна О.А., Данчук Ю.П. Особливості розвитку самоефективності особистості // *Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі*, 15 лютого 2021 р.: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2021. С. 78–81.
  64. Логинова М.В. Влияние жизнестойкости на успешную адаптацию личности студента к условиям обучения в ВУЗе // *Гуманитарные и социально-экономические науки*. № 6. Ростов-на-Дону, 2009. С. 36–39.
  65. Ломов Б. Ф. Когнитивные процессы как процессы психического

- отражения // *Когнитивная психология*. М.: Наука, 1986. С. 7–20.
66. Лю Ц., Петанова Е.И. Предикторы адаптивности российских студентов, обучающихся за рубежом // *7-ая международная научно-практическая конференция «Развитие современного образования: теория, методика и практика» №1 (7)*. Чебоксары: «Интерактив плюс», 2016. С.193–195.
67. Маклаков А.Г. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях // *Психологический журнал*. 2001. Т. 22. № 1. С. 53–58.
68. Маклаков А.Г., Головешкин И.Д. Особенности адаптации студентов первого курса к образовательной среде вуза // *Вестник ЛГУ им. А.С. Пушкина*. 2011. № 3. С. 29–37.
69. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики. СПб., 1997. 430 с.
70. Мацко Л.А., Первушина Т.В. Дослідження психологічного клімату в групі [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://posibnyku.vntu.edu.ua/opp/6.html>
71. Медведев В.И. О проблеме адаптации. Компоненты адаптационного процесса. Л.: Наука, 1984. С. 3–16.
72. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология: учебное пособие. М.: МЕДпрессинформ, 2008. 432 с.
73. Методика и технологии работы социального педагога / под ред. М. А. Галагузовой, Л. В. Мардахаева. М.: Академия, 2002. 192 с.
74. Милославский Ю.А. Адаптация социальная: энциклопедический социологический словарь. М., 1995. 1274 с.
75. Миляева Л.М., Костина Л.А. Международный журнал экспериментального образования. 2014. № 11–1. С. 105–106.
76. Мищенко Л. В. Пол и gender в системном исследовании индивидуальности человека в ранней юности в условиях образовательного процесса. Москва; Берлин: Директ-Медиа, 2015. 297 с.
77. Многоуровневый личностный опросник «Адаптивность» (МЛО-АМ) А.Г. Маклакова и С.В. Чермянина / *Практическая психодиагностика*.

- Методики и тесты*. Самара, 2001. С.549–558.
78. Налчаджян А.А. Психологическая адаптация: механизмы и стратегии. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Эксмо, 2010. 368 с.
79. Налчаджян А.А. Социально-психологическая адаптация личности (формы, механизмы и стратегии) // *Психология*. 2004. № 2. С. 21–30.
80. Ослон В. Н., Селенина Е. В., Шехорина А. В. Профессиональный стандарт специалиста по реабилитационной работе как механизм институционализации реабилитационной деятельности в России [Электронный ресурс] // *Психологическая наука и образование*. 2013. № 3. URL: http://psyedu.ru/journal/2013/3/Oslon_Selenina_Shehorina.phtml.
81. Ослон В.Н., Косьянова Е.В. Влияние травмы сиротства на аффективно-личностную сферу подростка в условиях родственной и неродственной опеки [Электронный ресурс]. URL: http://psyjournals.ru/na_poroge_vzrosleniya/issue/48353.shtml.
82. Осницкий А.К. Определение характеристик социальной адаптации // *Психология и школа*. 2004. № 1. С. 43–56.
83. Очирова Е.А. Эмоциональная напряженность как фактор психологической дезадаптации студентов 1 курса // *Сборник материалов III Всероссийской научно-практической конференции студентов и аспирантов*. Северо-Восточный федеральный университет им. М. К. Аммосова. Киров, 2014. С. 246–248.
84. Петровский В.А. Психология неадаптивной активности // Российский открытый университет. М.: ТОО «Горбунок», 1992. 224 с.
85. Пиаже Ж.О. механизмах ассимиляции и аккомодации // *Психологическая наука и образование*. 1998. № 1. С. 22–26.
86. Пилипенко Н.М. Мотиваційні механізми адаптації особистості сучасного студента до навчальних змін // *Практична психологія та соціальна робота*. 2008. №8 (113). С. 46–54.
87. Плотнікова О. Важливість вивчення індивідуальних особливостей першокурсників у період дидактичної адаптації // *Рідна школа*. 2001. №

10. С. 62–64.
88. Польовик О. Результати експериментальної перевірки організаційно-педагогічних умов соціальної адаптації студентів з особливими потребами до навчально-виховного процесу у ЗВО [Електронний ресурс]. Режим доступа:
[file:///C:/Users/admin/Downloads/Znpkhist_2011_4_31%20\(1\).](file:///C:/Users/admin/Downloads/Znpkhist_2011_4_31%20(1).)
89. Прихожан А.М., Толстых Н.Н. Психология сиротства. СПб: Питер, 2005. 400 с.
90. Пьянкова Л.А. Проблема одиночества в молодежной студенческой среде // *Вестник Томского гос. пед. ун-та*. Томск, 2012. № 6. С. 102–107.
91. Реан А.А. Психологическая адаптация. СПб: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2008. 479 с.
92. Реан А.А., Кудашев А.Р., Баранов А.А. Психология адаптации личности. СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2008. 479 с.
93. Резник Т.І. Психологічний зміст труднощів у навчанні студентів-першокурсників // *Практична психологія та соціальна робота*. 2002. № 1. С. 1–3.
94. Роджерс К. Несколько важных открытий // *Вести МГУ*. Сер. XIV. Психология. 1990. № 2. С. 59–61.
95. Ромм М.В. Адаптация личности в социуме. Теоретико-методологический аспект. Новосибирск: Наука, 2002. 275 с.
96. Свиридов Н.А. Адаптационные процессы в среде молодежи [Электронный ресурс] // Режим доступа:
<http://ecsocman.hse.ru/data/586/119/1217/010.SVIRIDOV>
97. Семиченко В.А. Психология деятельности. К.: Издатель А.Н.Ешке, 2002. 248 с.
98. Серева Д.О. Об адаптации иностранных студентов к поликультурной образовательной среде ВУЗА // *Вестник по педагогике и психологии Южной Сибири*. 2016. № 3. С. 72–82.
99. Симаева И.Н. Динамика эмоционально-чувственного состояния личности

- в процессе адаптации к деятельности. Калининград: Изд-во КГУ, 2002. 129 с.
100. Скрипник В. Особливості перебігу та самосприйняття соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників // *Психологія і суспільство*. 2005. № 2. С. 87–93.
101. Слостенин В.А. Психология и педагогика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. 4-е изд., стер. М.: Академия, 2006. 203 с.
102. Слободчиков В.И., Мирзаянова Л.Ф. Упреждающая адаптация как особая образовательная деятельность преподавателей вуза // *Педагогика*. 2008. № 6. С. 24–31.
103. Смирнов А.А. Психология вузовской адаптации: учеб. пособие. Ярославль: Изд-во ЯрГУ, 2009. 115 с.
104. Спіріна Т., Зарюгіна Ю. Особливості адаптації студентів – першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс]. Режим доступа: file:///C:/Users/admin/Downloads/Nvuuped_2014_32_69.pdf
105. Тхостов А.Ш. Психологические проблемы реабилитации психически больных // *Национальный психологический журнал*. 2018. №2 (30). С. 32–37
106. Фернхем А. Личность и социальное поведение. СПб.: Питер, 2001. 368 с.
107. Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. М.: Изд-во Института Психотерапии. М., 2002. 490 с.
108. Фопель К. Психологические группы: рабочие материалы для ведущего: практ. пособие. 2-е изд., стер. М.: Генезис, 2000. 256 с.
109. Фопель К. Создание команды. Психологические игры и упражнения. М.: Генезис, 2003. 400 с.
110. Франкл В. Человек в поисках смысла: сборник. М.: Прогресс, 1990. 368 с.
111. Фрейд З. Я и Оно. М.: МПО «МЕТТЭМ», 1990. 56 с.
112. Хазратова Н. Психологічна адаптація першокурсників: типові проблеми

- та шляхи їх вирішення // *Психологічна адаптація студентів першого курсу до умов навчання у вищому навчальному закладі: збірник наукових статей*. Луцьк: Волин. держ. ун-т. РВВ «Вежа», 1999. 91 с.
113. Чеканська О.А., Данчук Ю.П. Особливості копінг-поведінки особистості у стресових ситуаціях // *Теорія і практика сучасної психології: зб. наук. праць Класичного приватного університету*. Запоріжжя, 2019. Вип. 4. С. 63–67.
114. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе: учеб. пособие для студентов. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. 134 с.
115. Шибутани Т. Социальная психология. Ростов н/Д: Феникс, 2002. 186 с.
116. Ширяева И.В. Особенности адаптации иностранных студентов к учебно-воспитательному процессу в советском вузе. Л., 1980. 93 с.
117. Штак С.В. Анализ проблемы социально-психологической адаптации в условиях трансформации российского общества // *Сибирская психология сегодня: сборник научных трудов*. Вып. 2. Кемерово: Кузбассвуиздат, 2004. С. 265–272.
118. Шульга А.В. Грабко Н.В. Аналіз труднощів процесу адаптації студентів-першокурсників [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_NPN_2009/Pedagogica/46776.doc.htm
119. Юркина М.С. Разработка и апробация методики для экспресс-диагностики уровня адаптированности студентов к вузу // *Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова*. Педагогика. Психология. Социальная работа. Ювенология. Социокинетика. 2015. Т. 21, № 1. С. 82–95.